

sumptus, qui distat per duodecim dietas, & amplius ab eisdem. Unde cum predicto R. solo minime arbitrari valente, videatur arbitrium expirasse: Discret. vestrae mandamus, quatenus causam juxta hujusmodi acta sine debito terminetis: optione Capitulo reservata, ut vel recipiat depositiones eorum, qui supersunt productorum testium contra eos, vel eas respuentes consentiant, ut iidem testes admittantur iterum, salvo jure, quod in utroque casu eidem Capitulo competit, tam in personas testium, quam in dicta.

CAP. LI.

Non creditur testi etiam religioso, qui sine juramento deponit. Idem Honor. III. Pennen. Episcopo. a (an. 1220. Roma in Marsiam.)

Nuper nobis b A. Presbytero supplicante innotuit, ut cum ipse ordinem fratrum Minorum causa probationis infra annum intrasset, Custos ad probandum, quod idem Presbyter professionem fecisset, quosdam ordinis sui testes induxit, qui deposuerunt super hoc (contradicente dicto Presbytero) non jurati: [& infra.] Respondemus, quod nullius testimonio, quantumcunque religiosus existat: (nisi juratus deposuerit) in alterius prejudicium debet credi.

[1 Unde presatus Presbyter asserbat, eorum testimonium nullum esse, predicto replicante custode, quod secundum sui ordinis regulam jurare non poterant, nec debebant, sed eorum verbis simplicibus in hujusmodi standum erat: quare nobis humiliter supplicasti, ut quid agendum sit tibi, redderemus nostris literis certiore. Nos igitur tua f. breviter.]

CAP. LII.

Diligenter, & sigillatim examinandi sunt testes: supple, etiam si agitur de vita, & miraculis alicujus canonizandi. Abbas.

Idem Corisoton. c. & Trecoren. Episcopis. (an. 1220.)

Venerabili fratri nostro d Episcopo, & Capitulo Corisoton. ac universis Abbatibus apud Cisterciens. e, in generali Capitulo congregatis: [& infra.] Discret. vestrae mandamus, quatenus testes, quos Abbas, & Monachi S. Martini f Cisterciens. ordinis super vita, & miraculis pie memorie M. Abbatis monasterii supradicti duxerint producendos, examinare sigillatim curetis, cum ea diligentia, qua solet, & debet in g receptione testium adhiberi.

[1 Multisque Episcopis aliis, & religiosis, una cum Abbate, & Conventu S. Mauritii monasterii Cisterciens. ordinis Crisopon. diocesis, olim nobis insinuantibus, pie mem. Mauritium Abbatem presati monasterii divino munere claris convulsantem miraculis, adeo ut monasterium ipsum quadam usurpatione usus, seu potius quadam anticipatione futuri votum ab ejus nomine sortiratur, & humiliter supplicantibus, ut ipsum annumerari sanctorum catalogo faceremus, ut quod populus devota presumptione, ut sic dixerimus, nunc usurpat, seu etiam divino instinctu anticipat, illum appellando sanctum, & absque auct. Apostol. sed. venerando, rite tandem jussione Apostolica faciat, ad gloriam Christi, & nominis Christiani, nos eorum devotis precibus, in quantum decuit, annuentes, ven. f. n. Episcopo Leon. & dil. fil. Abbati S. Lupi Crisopon. diocesis, dedimus in mandatis, ut inquirerent super predicti viri vita & miraculis diligentissime veritatem, & eam nobis fideliter intimarent, ut ea plenius comperta, pro supplicantium desiderio plenius annuere valeremus. Idem Episcopus, & Abbas quandam nobis paginam transmiserunt, propriorum sigillorum oppensione munitam, in qua multa quidem, & magna miracula continentur facta, ut dicitur a Domino, meritis dicti viri, que licet probata per testes juratos, & nominatos in ipsa pagina in-

a Murion. al. Penn. al. Moriensis, vel Remensis. b Vid. Guid. Pap. & de materia, quod non credatur testi nisi jurato, vid. Felinum in c. literis. De pres. & Dec. cons. 91. & cons. 120. e Crisopon. & Corisopoton. d Vid. Cass. in Catal. glor. mund. p. 3. conf. 47. 49. & 50. e Cistercium. f In C. Bar. Monachi monasterii S. Maur. Cisterc. & c. g receptionibus.

nuantur, non tamen apparet per paginam sapientiam, quod ipsos testes examina verunt sigillatim, & quod eos super his, de quibus sunt testificati, ac circumstantiis, cum ea interrop. erunt diligentia, que solet, & debet in testium receptione adhiberi. Ubi licet humana devotio prompto debeat affectu honorare, quos dignatio divina benignitatis honorat, tutius tamen esse censemus hoc differre negotium, quam in eo sententiam minus considerate proferre. Nolentes autem deesse supernae gratiae muneri, sed adesse.]

CAP. LIII.

Iterum examinandus est testis, qui obscure deposuit: supple tu, ex Judicis officio.

Gregorius IX. (an. 1230.)

Cum clamor a validis contra Acherontinen. Episcopum super simonia, & aliis criminibus ascendisset, Melfiten. & Ruben. Episcopis dedimus in mandatis, ut super his diligenter veritatem inquirerent: [& infra.] Verum quia apertis attestationibus L. & G. super simonia ita deposuerunt confuse, quod ex dictis eorum non potest veritas declarari: Mandamus quatenus examinetis eos iterum diligenter, & tam eorum, quam aliorum, quos receperitis testificata, sub sigillis vestris nobis fideliter referatis.

CAP. LIV.

Perseverans in crimine, etiam in civili repellitur a testimonio: emendatus vero, non infamis, admittitur in civili, & etiam criminali mota civiliter: fallit in perjurio, qui in criminali repellitur.

Idem.

Testimonium b ejus, cui ab adverfa parte opponitur crimen, merito reprobatur in criminali causa, sive civili, si in ipso crimine perseveret. Si vero sit de crimine emendatus, & eum non comitetur infamia, non est in causa civili, vel etiam cum de crimine civiliter agitur (praeterquam pro reatu perjurii) repellendus. In criminali autem, si in alio judicio instituta accusatione contra ipsum, de crimine convictus extitit, vel confessus: vel si nunc per exceptionem exinde vincatur, aut gravata sit ejus opinio, pro eo, quod quandoque fuit tali modo repulsus, quamvis in hoc casu non excluderetur in causa civili: potest a testimonio (licet egerit poenitentiam) removeri.

CAP. LV.

Quarta productio non est danda sine solennitate legali, de qua hic.

Idem.

Ultra tertiam productionem non debent testes ulterius produci in causa: e nisi praestito ab eo, qui hoc postulat, juramento, quod neque per se, neque per alium testificata subtraxerit, vel fuerit percunctatus: nec per dolum, aut artem aliquam quartam productionem exposcat: sed quia quos desiderat de novo producere, prius habere nequivit.

CAP. LVI.

Accusatus criminaliter non admittitur in testem contra alium in causa criminali, sua accusatione pendente: nisi in exceptis criminibus.

Idem.

Non debet d quis in criminibus (nisi forsan in exceptis) ad testificandum admitti, pendente accusatione de crimine contra ipsum: cum etiam accusati (nisi prius se probaverint innocentes) ab accusatione, ac susceptione ordinum reppellantur.

DE

a Vid. Archid. in c. ut officium. §. verum. De heret. lib. 6. & Eymer. in direct. Inquisitor. part. 3. q. 62. & qua ibi dixi l. 3. adnotat. schol. 119. Vid. Alb. tract. de statutis p. 4. q. 71. & 72. & plene per Archid. in c. parvuli, 22. q. 5. Huc refer. Burch l. 1. decr. c. 164. c Vid. auct. qui semel. G. de probat. d Vid. Burch. lib. 1. decr. c. 164.

TITULUS XXI. DE TESTIBUS COGENDIS, VEL NON.

CAP. I.

In causa civili monendi, & inducendi testes sunt ad testificandum: & si se subtrahant odio, gratia, &c. compelluntur. Alexander III. Papien. electo. (an. 1170.)

Causam a matrimonii, qua inter M. mulierem, & filium R. vertitur, commissimus Judicibus terminandam. Ideoque mandamus, quatenus testes ab alterutra partium in sua assertionis testimonium invocatos, ne veritatem occultent, diligentius moneas, & inducas. Si autem odio, vel gratia, vel timore se subtrahant, eos ad ferendum testimonium coram praefatis Judicibus, vel eorum b nuncio, quem ad hoc miserint, Ecclesiastica distributione compellas.

CAP. II.

Ubi testimonium est necessarium, compellendi sunt testes ad illud ferendum, etiam per suspensionis, excommunicationis, & depositionis sententiam.

Idem Presbyteris Pontie. (an. 1170.)

Cum super causa c, qua vertitur inter Pranesiinen. Episcopum, & Subl. Abbatem, sit testimonium vestrum necessarium: mandamus, quatenus perhibitori testimonium veritati, Apostolico vos conspectui praesentetis. Si vero non veneritis, sciatis vos ab officio, & beneficio Ecclesiastico Apostolica auctoritate suspensos. Et si nec sic veneritis, excommunicationis sententiam, & depositionis poteritis formidare.

CAP. III.

Testis, qui timore adverfae partis se subtrahit, testificari compellitur: adde etiam in criminali, secundum communem intellectum: & sic aliquid additur ad c. 1. sup. eod. & c. dilectorum. inf. eod.

Idem Genuensi d Archiepiscopo. (an. 1120.)

Super e eo: [& inf.] Consult. t. t. respond. quod si factum est notorium, non eget testium depositionibus declarari, cum talia probationem, vel ordinem judicium non requirant. Verum si non est notorium, & is, qui convenitur, factum negaverit, testes, qui interfuerunt facto, monendi sunt, non cogendi ad ferendum testimonium veritati. Nisi forte timore adverfae partis constiterit Judici eos a ferendo testimonio revocari: licet ad hoc passim possint f de juris humani rigore compelli.

[1 Quod certificari desideras, an cum aliquis de aliquo facto manifesto ante Judicem convenitur, hi, qui facto interfuerint, cogendi sint ad ferendum testimonium veritati.]

CAP. IV.

Compelluntur testes etiam in criminali, quos accusatus malitiose accusatori subtraxit. hoc dicit, secundum verum, & communem intellectum. Abbas.

Idem. (an. 1170.)

I. Pervenit ad audientiam g nostram, quod cum I. Prior sancti Laurentii coram te fuisset de simonia, & adulterii crimine accusatus, quendam, qui contra eum ducendus erat in testimonium, juramento adstrinxit, ut non deponeret contra ipsum: (& inf.) Nos igitur attendentes, quod nemo debet adversario instrumenta (quorum appellatione testes continentur) subtrahere: & quod tam ille, qui furripit instrumenta, quam qui adversario parem b advocationis copiam subtrahit, iniquam ostendit a se hitem fo-

a Cap. 2. eod. tit. in 1. elect. Vid. Guid. Pap. hic. b Dicitio, eorum, deest in vetust. c Cap. 3. eod. tit. in 1. compil. & post Concil. Lateran. sub Alex. III. part. 8. c. 1. d al. Fanuens. alit. Jan. Episc. e Cap. 4. eod. tit. in 1. compil. & c. 7. part. 8. post Concil. Later. sub Alex. III. f Dicitio, de, deest in vetustioribus. g Cap. 1. de presump. in 2. compilat. h parem advocationis, seu defensionis copiam, al. partem. Tom. II.

veri, & experiri debet in se Judicis auctoritatem elusam: respondemus ad detegendum tantae fraudis, & calliditatis commentum, ipsum testem merito esse compellendum.

CAP. V.

Si res aliter probari non potest, etiam in causa criminali compellendi sunt testes. h. d. secundum lecturam notabiliorum.

Clemens III. Segobiensi Episcopo. a (an. 1190.)

II. Pervenit b ad nos, quod cum a Laicis enormis, & intolerabilis injuria Clerico multis adstantibus, & videntibus inferatur, injuriantes in causam tracti negant se tantum facinus commisisse: & cum laesus eorum testimonio, qui praesentes extiterant, hoc probare desideret, illi nolunt veritati testimonium perhibere: [& infra.] Consult. t. t. r. quod hi, qui de rebus Ecclesiasticis testificari reculant, si aliter veritas nequiverit elici, ad illud sunt per censuram Ecclesiasticam compellendi.

[1 Sicque fit, ut Ecclesiastica justitia deperat, & Clericalis ordo vilescat. Quia vero super his tua nos dixit f. consulendos.]

CAP. VI.

Super consanguinitate probanda cogendi sunt testes. Ita communiter summat. Sed Panorm. non placet hoc summariis, & ideo summat sicut c. 1. supra eod.

Idem.

Ceterum, quod super c consanguinitate cogendus sit testis perhibere testimonium veritati, non dubitatur a nobis, cum id tam jus scriptum approbet, quam consuetudo actibus utentium approbata d, si ipsum constiterit odio, vel gratia, veritatem suppressere, aut timore.

CAP. VII.

Testis Synodalis, qui coram ordinario super matrimonio deposuit, non compellitur jurare super eo coram delegato; hoc primo. Propter supervenientem infamiam, a testimonio repellitur; hoc secundo. Potest tamen si erravit, in continenti, non ex intervallo, dictum suum corrigere. hoc tertio.

Coelestinus III. (an. 1195.)

Præterea si testes e publici, quos tua civitas nuncupat synodales, super causa matrimonii coram te, vel tuo Capitulo semel testimonium reddiderint, non debent compelli, ut in praesentia alicujus delegati Judicis super eadem causa iterato praebant juramentum, dommodo aliter fiat fides Judici delegato: nisi forte articulus novae questionis emergat. Hujusmodi f vero testes publico jure possunt propter infamiam a perhibendo testimonio removeri, si eam, postquam in communi recepti fuerant, contigerit contraxisse. Quorum testimonia, si quandoque non studiose, sed in proferendo erraverint, & se in continenti correxerint, reprobari non debent: secus autem erit, si correctioni suae interposuerint intervallum.

CAP. VIII.

Cum de fama, vel vitio falsitatis inquiritur, cogendi sunt testes. hoc dicit. secundum Joan. Andr. sed secundum Panorm. nimis restringit textum.

Innocentius III. Priori sancti Fridiani, & Magistro

P. Canonico Pisano. (an. 1206.)

Super his g: [& infra.] Ceterum volumus, & mandamus, ut super inquisitionis articulis, tam de fama electi, quam literis contra eum sub nomine longe majoris, & sanioris partis Capituli destinatis, cogatis testes, qui nominati fuerint, perhibere testimonium veritati.

S

CAP.

a Seboien. al. Gobiien. b Cap. 1. eod. tit. in 2. comp. Vid. Jul. Clar. in pract. crimin. §. Imp. quest. 24. c Cap. 2. eod. tit. in 2. compil. d Vid. text. in l. 3. & ibi Cyn. C. qua sit long. consuetud. e Cap. 3. eod. tit. in 2. compil. f Hujusmodi vero testes publici, jure possunt, &c. & in paucis habetur ut in textu. g Cap. 3. tit. de accusat. in 3. compil. Adde hic Guid. Pap.

C A P. IX.

Testes, qui se subtrahunt, etiam in criminali cogendi sunt. Idem Archidiacono Mediolanensi. [an. 1206.]

Cum contra magistrum R. super eo, quod dicitur a sede Apost. falsas literas reportasse, ac per se, vel per Procuratorem fuisse usum eidem, tibi direxerimus scripta nostra: postulasti per sedis Apostol. oraculum edoceri, utrum super præfato vitio falsitatis testes compellere debeas nominatos. Nos igitur a respondemus, quod testes prædicti, si se gratia, odio, vel timore subtraxerint, per cens. Eccl. debes appellat. remota compellere veritati testimonium perhibere. b

C A P. X.

Non summatur propter varietatem lectionum, nec etiam dividitur.

Honorius III. Abbati S. Eugenii, & magistro G.

Canonico Senen. (an. 1222.)

Dilectorum filiorum Vulterani Capituli ex parte una, & Episcopi Vulterani ex altera, procuratoribus in nostra præsentia constitutis: (& infra. 1) Testes, qui fuerint nominati, præterquam super criminibus (si se gratia, odio, vel timore subtraxerint) per censuram Ecclesiasticam cogatis veritati testimonium perhibere.

[1 Dil. fl. tit. SS. Cosma, & Damiani Diacon. Card. concessimus auditorem, coram quo cum per conventionis, & reconventionis modum super diversis capitulis, quæ sub bulla nostra vobis transmissimus interclusa, lis fuerit legitime contestata &c.] sic abscessum.

C A P. XI.

Ad detegendam veritatem conjurationis coguntur socii, etiam jurati.

Idem Episcopo Bonon. & magistro B. e [an. 1220.]

Venerabilis frater noster Archiepiscopus Ravennaten. proposuit, quod civis Cervicen. d cum M. & I. e quondam Clericis Ecclesiæ Raven. quondam præsumperunt conjurationem facere contra eum, nihilominus in detrimentum ejus dantes eis quondam pecuniæ quantitatem: & ad hæc celanda se adstringentes vinculo juramenti, unde humiliter supplicavit, ut cum causam super his, & quibusdam articulis vobis duxerimus committendam, & ipse intentionem suam probare non possit, nisi testimonio civium prædictorum f, providere ei g (ne pro defectu testium pereat sua justitia) dignaremur. Ideoque mandamus, quatenus monitione præmissa, per censuram Eccles. appellat. remota cogatis illos, quos videritis compellendos, ut ab hujusmodi juramento absolvant, quos idem Archiepiscopus ad testimonium duxerit producendos: eos nihilominus (si se gratia, vel odio, vel timore subtraxerint) distinctione simili compellentes ad perhibendum testimonium veritati.

TITULUS XXII.

DE FIDE INSTRUMENTORUM.

C A P. I.

Instrumenti exemplum non solenniter sumptum fidem non facit absque originali. h. d. secundum ipsius mentem.

Gregorius. b [an. 592.]

Scripturam i authenticam non videmus, ad exemplaria nihil facere possumus.

C A P. II.

Corruit instrumentum, si testes inscripti decesserint, nisi sigillum habeat authenticum, vel a Notario sit confectum.

a Nos igitur taliter &c. b Adde quod de jure civili mutantur. conc. l. 1. ff. si quis jus dicen. non obrem. c In quibusdam, B. Episcopo. d Cormen. al. Cermen. al. Tremem. e al. M. & L. fl. fin. C. de heret. l. quotiens. ff. de quest. & l. cum probatio. ff. de prob. g Distio. ei, deest. h l. 2. epist. 3. c. 42. regisivi. i Cap. 1. eod. tit. in 1. compil.

Alexander III. (an. 1166.)

Scripta vero a authentica, si testes inscripti decesserint (nisi per manum publicam facta fuerint, ita quod appareant publica, aut authenticum sigillum haberint, per quod possint probari) non videntur nobis alicujus firmitatis robur habere.

C A P. III.

Rescriptum Apostolicum propter rasuram in loco non suspecto non censetur vitiosum. h. d. secundum mentem.

Idem. (an. 1166.)

Ex literis vestris b accepimus, quod cum causa, quæ inter magistrum A. & R. super capella de Ambitoria c vertitur, de mandato nostro suscepitis terminandam, præfatus R. literarum sibi copiam fieri postulavit. Qui cum eas argueret falsitatis, quia in narratione facti abrafas sunt, ubi scriptum est, jura prochialia: [& infra. 1] Dicimus, quod propter abrasionem illam judicari falsæ non possunt, nec etiam haberi suspectæ, præsertim cum & privilegia in possessionibus abradantur, & literæ in narratione facti [si erratum est] possunt incunctanter abradi.

[1 Nos autem inspicientes literas vestras.]

C A P. IV.

Redarguenti privilegium de falso, Judex faciet illud exhiberi coram Judice, & paucis, & in loco congruo, & securo: & interim stabitur sententiæ lata per illud.

Idem Eboracensi d Archiepiscopo. [an. 1165.]

Accipimus e literas, quas Abbas sancti Augustini contra Cantuarien. Archiepiscopum transmisit: (& infra. 1) Cum privilegia non inspecta non valeant argui falsitatis, & difficile sit, & fpericulosum, ea apud sedem Apost. exhiberi: præcipimus. ut vel exhibeantur eidem Archiepiscopo in claustris prædictorum fratrum, vel in alio loco congruo, & securo, usque ad nativitatem proximam sancti Joannis Baptistæ. Si vero nec venerit, nec sufficientem responsalem miserit, ei perpetuum silentium imponatis ipsa ulterius arguendi. Interim autem nolumus illa privilegia vacillare: sed præcipimus sententiam, quæ eorum obtentu super statu monasterii lata est, inviolabiliter observari: [& infra.] Jubemus etiam, ut Archiepiscopum in inspectione privilegiorum 12. hominum numero faciatis esse contentum.

[1 Nos itaque attendentes tempus ad prosequendam appellationem præscriptum nullatenus expectandum.]

C A P. V.

Instrumentum, vel privilegium, quo quis utitur coram Judice, adversario integraliter legi non debet: sed solum illud capitulum, de quo agitur, edi debet.

Celestinus III. Abbati sancti g Secundi. (an. 1194.)

Contingit interdum b, ut dicitis, quod quocumque cum aliquo litem habetis, privilegium vestrum adversæ parti cogimini plenius exhibere: unde accidit, quod occasione unius capituli, super quo convenimini, plurima litigia suscitantur: (& infra. 1) Consult. tuæ taliter respondemus, ut quocumque super exhibendo privilegio, vel indulgentia, seu instrumento fueritis requisiti, presente Judice, aut aliquibus prudentibus viris deputatis ab ipso, audiente parte contraria, tantummodo recitetur, ita quod si super uno tantum capitulo i quæstio fuerit, illud solummodo describatur, & adversæ parti copia ejus fiat.

[1 Et

a Cap. 2. eod. tit. in 1. compil. b Cap. 1. eod. tit. in 2. compil. c Ambrosiana. al. Alodon. d Male Episcopo. e Cap. 2. eod. tit. in 2. compil. Vid. Guid. Pap. hic. & Par. Elefens. epist. 201. Etiam. g In Cod. Barb. Fromundi, & eiusdem conventui. h Cap. 3. eod. tit. in 3. compil. vid. Barr. & Bald. in l. fin. C. de prec. Imp. off. Bart. & Angel. in l. fin. C. de bon. ind. aut. poss. Felin. in c. 1. sup. de prob. Bald. & doct. in l. incivile. ff. de legib. i al. articulo.

(1 Et sic evidenter emuli multarum cavillationum argumenta recipiunt, quibus etiam pacem, & tranquillitatem vestram impugnant. Quia vero interest nostra jurgis suscitandis obviare, & suscitata decidere.)

C A P. VI.

Instrumentum publica manu non confectum, habens sigillum, cujus literæ non sunt legibiles, vel scripturæ deletæ, vel enormem patitur fracturam, non probat. Hoc dicit, prout magis facit ad titulum. Et est casus quotidianus, & notabilis pro istis sigillis antiquis. Pannor.

Innocentius III Mediolanensi Archiepiscopo.

[an. 1208.]

Inter dilectos a filios G. Abbatem sancti Donati de Scozala, & B. Procuratorem tuum, super subjectis articulis, diu fuit in nostro auditorio litigatum. Petebat scilicet Abbas nomine monasterii sui a præfato Procuratore tuo, nomine Mediolanen. Ecclesiæ, restitui monasterio memorato portum Scozulæ, cum honore, districtu, & jurisdictione loci præfati, dicens ad monasterium hæc omnia pertinere, hoc ipsum dicens de hominibus, qui habitant in curte Berunen. b & tenent res monasterii in Granlia: de quibus monasterium obtinuerat in judicio possessorem per sententiam Episcopi Veronensis. Hæc omnia petebat cum omnibus fructibus inde perceptis: salvo in omnibus jure addendi, vel diminuendi, satagens comprobare omnia, quæ præmissa sunt, ad suum monasterium pertinere. Primo per privilegium Luitardi Comitit, quondam Episcopi Lucani c, qui monasterium ipsum fundaverat, & ei, quæ præmissa sunt, donaverat universa. Secundo per instrumentum sententiæ Asperri, quondam Mediolanen. Archiepiscopi, quam ex delegatione Ludovici d Imperatoris tulit super his, pro monasterio, contra A. præfati Luitardi nepotem, qui super his monasterium molestabat. Tertio per privilegia Romanorum Imperatorum, & præsertim Henrici, qui præmissa omnia monasterio confirmabat, vel etiam conferebat. Quarto per instrumentum locationum, quas fecerant diversis personis Abbates monasterii memorati. Testes quoque produxerat, per quos nitebatur probare, quod monasterium a 60. annis & citra e & a 50. annis & supra possederat supradicta: & quod fama publica erat, ea omnia præfato monasterio a jam dicto Luitardo fuisse donata. Sed contra privilegium donationis a Procuratore tuo multa fuerunt objecta. Primo, quia ibi maxime apparebat consumptum (videlicet in annotatione indicationis) ubi potuisset falsitas facilius deprehendi. Secundo, quia cum charta vetustissima videretur, recentior apparebat scriptura, tanquam non illo tempore facta fuisset. Tertio, quia falsum sigillum vitiose videbatur appositum, eo quod a media parte sigilli apparebat quædam imago, non cum mitra in capite, sed cum pileo: nec induta Pontificalibus, sed regalibus indumentis f, tenens in manu non baculum pastoralis, sed quasi sceptrum regale, cujus facies non apparebat integra, sed dimidia, tanquam in illa medietate respiceret aliam mediam, quæ tamen tota vacua remanebat, sed quædam imago videbatur ex ea fuisse deleta: quia cera in ea parte, nec in colore, nec in planicie, reliquæ parti similis apparebat: unde non Episcopi, sed Imperatoris videbatur fuisse sigillum, quia g in una medietate Cæsaris imaginem exprimebat, & in altera medietate præsumebatur vel filii, vel conjugis imaginem habuisse: nam in ipso sigillo nullæ aliæ literæ apparebant, nisi quæ nomen proprium cum hac adiectione, Dei gratia, designabant. Sed cum proprium nomen ipsius Episcopi fuerit Luitar-

a Cap. 4. eod. tit. in 1. compil. b al. Biniens. c Licinien. d Ludvici. e al. infra. f Distio, indumentis, deest in nonnullis vetustis exempl. g al. quod.

& in nomine proprio, quod exprimebat sigillum, deletæ fuerant duæ literæ: secunda, quæ erat inter l. & t. & sexta quæ fuerat inter r. & u. ita, quod si sechode o. & sexta fuisset i. proculdubio non Luitardus, sed Lotharius legeretur: quod etiam inde convinci a poterat, quod secundum dispositionem aliarum literarum inter l. & t. non erat spatium, nisi quod potuisset unam literam continere: cum secundum integritatem hujus nominis, Luitardus, inter l. & t. duæ literæ sunt diversæ: præterea inter r. & u. tam modicum erat spatium, ut in eo nec hæc litera d. quæ majus occupat spatium, sed hæc litera i. quæ minuum occupat, videretur formata fuisse. Rursus cum cera sigilli ab interiori parte vetustissima esset, cera, quæ posita erat ab exteriori parte quasi ad conservationem sigilli, recens erat, & mollis. Quod cum diligenter investigatum fuisset, certo certius est compertum, quod sub vetusto sigillo charta fuerat perforata, & per glutinum novæ ceræ, quæ posita fuerat exterius, quasi ad conservationem sigilli, vitiose fuit ipsi chartæ subjunctum. Eadem falsitatis specie, per vitiosam videlicet appositionem sigilli, cætera fere privilegia Romanorum Imp. præter privilegia Henrici, vel falsa reperta sunt, vel falsata. Sed & ipsum Henrici privilegium ad fidem instruendam non videbatur sufficere, quia nec erat publica manu confectum, nec sigillum habebat authenticum, eo quod erat ex media fere parte consumptum, nec plus de nomine proprio, nisi ultima medietas, videlicet, icus; nec de cæteris literis, nisi hæc adjectio, Dei gratia, apparebat, ita quod ex literis ipsis non magis poterat comprobari fuisse sigillum Henrici, quam Ludovici. Instrumentum quoque sententiæ multis modis inveniebatur suspectum, tum quia in ipso quædam apparebant literæ: tum quia subscriptio Notarii videbatur manus alterius fuisse, quam subscriptio b instrumenti, quum tamen Notarius in subscriptione profiteretur se instrumentum manu propria conscripsisse. Litera quoque recentior videbatur, quam charta, & a qua videbatur encaustum c infectum, ut antiquius appareret. In omnibus d autem Imperialibus privilegiis, quæ posteriora fuerant, nulla est habita mentio de illa sententia, quamvis in eorum aliquibus mentio facta fuerit Luitardi, qui dicebatur donationem fecisse. Porro si legitimum esset instrumentum sententiæ, per illam tamen sententiam nullum Mediolanen. Archiepiscopatum præjudicium poterat generari, cum ipsa sententia lata fuerit inter alios: & res inter alios acta alii non præjudicet. Nec attestations, quæ continebantur in instrumento sententiæ, per quas legitima donatio Luitardi videbatur esse probata, poterant eidem Archiepiscopatu nocumentum aliquod irrogare, cum inter alias personas, & in alio judicio receptæ fuissent. Cæterum memorati Henrici privilegium, quod non solum confirmationis, sed etiam donationis videbatur fuisse, unde rerum dominium donatarum intelligi forte poterat monasterio acquisitum, quamvis ex forma petitionis, quæ in ipso privilegio declaratur, confirmatorium videretur, ut tamen intelligatur eo modo, quo magis posset valere: distinguendum videbatur, ut idem Henricus alia donaverit, & alia confirmaverit: cum eadem legitime nequivissent confirmari pariter, & donari: confirmari, tanquam prius habita, & possessa: donari, tanquam tunc tradita, & concessa: ac per hoc illa non poterant intelligi per privilegium illud donata, sed confirmata, cum juxta f

S 2

legum

a Conjici. b superscriptio. c al. incaustum. est autem encaustum Librarium atramentum, de quo Cel. Rbodig. l. 7. lect. antiq. c. 31. d etiam. e Vid. l. 3. & ibi Doct. & Bart. D. Jud. sol. f Juxta: sanctiones legitimas, quod meum est ex una causa, amplius meum fieri non possit.

legum sanctiones, quod meum est, ex alia causa meum fieri non possit, nisi desierit esse meum: [& infra. 1] Cum ergo privilegium Henrici confirmatorium tantum extiterit, saltem quoad illa, quæ deducta sunt in iudicium, si principale non tenuit, nec accessorium, quod ex eo, vel ob id dignoscitur esse secutum: [& infra. 2] Per instrumenta vero locationis nec est utrique probata proprietates, nec ad plenum possessio, cum ad probationem rei propriæ, sive ad defensionem non sufficiat facta locatio: [& infra.] Cum autem super his fuisset diutius litigatum, quia legitime probata non fuerant, quæ petebantur ad monasterium pertinere, ab impetitione ipsius procuratorem tuum nomine tuo, & Mediolan. Ecclesiæ sententialiter duximus absolvendum: quoniam cum obscura sunt iura partium, conluevit contra eum, qui petitor est, iudicari.

[1 Præsertim cum pars monasterii visa fuerit comprobare, tum per privilegium concessionis, tum per instrumentum sententiæ, vel illa quidem legitime fuerant a Luitardo donata, & illa donatione per totum iudicium est usa. Unde post donationem huiusmodi eadem eidem non poterant redonari.]

[2 Pari modo cetera privilegia Romanorum Imperatorum, etiam si varia fuissent ac sine suspitione reperta, ad probationem tamen invalida probarentur.]

CAP. VII.

Non valent literæ super absolutione voti per cruce signatos imperatæ, tacita veritate, vel expressa falsitate.

Idem Cantuariensi Archiepiscopo. (an. 1208.)

Quod super his: [& infra.] Quæstivisti a, quid agere debeas circa cruce signatos, qui dicentes se ab Apostolica sede redire, super absolutione sua ignota Cardinalium sigilla reportant: cum eis super impedimentis expositis non fuisset de levi credendum. Ad quod taliter respondemus, quod si quandoque talibus literas indulgemus, illis, qui personas, & facultates eorum plenius noverunt, hoc modo scribimus, ut super impedimentis expositis (inquisita diligentius veritate) statuatur circa illos, quod animarum salutem, & succursui terræ sanctæ magis noverint expedire: providentes attentius, ne quid in frandem voti fallaciter confingatur. Unde si tales per suppressionem veritatis, aut falsitatis expressionem, literas non solum Cardinalium, sed etiam nostras, nec solum dubias, sed etiam certas constiterit impetrasse, carere volumus impetratis, & eis non obstantibus ad voti executionem compelli.

CAP. VIII.

Si de extravaganti dubitatur, an decretalis sit authentica: aut est juri consona, & tunc iudicatur secundum illam, aut dissona, & tunc Papa consultitur.

Idem Heliensi Episcopo. (an. 1208.)

Pastoralis b, &c. [& infra. 1] Auctoritate præsentium duximus statuendum, ut cum aliqua decretalis, de qua Iudex merito dubitet, allegatur: si eadem juri communi sit consona, secundum eam non metuat iudicare; cum non tam ipsius, quam juris communis auctoritate procedere videatur. Verum si juri communi sit dissona, secundum ipsam non iudicet, sed superiorem consulat super ea.

[1 Quæstivisti etiam, quibus iudiciis fides sit adhibenda Decretalibus, de quorum auctoritate Iudex potest non immerito dubitare, cum plures inventantur in compilatione scoliarium, & allegentur in causis, de quibus per bullam non constitit, nec ipse per metropoles insinuata fuerunt. Quia igitur sepe contingit, quod etiam coram nobis decretales huiusmodi proponuntur, quas esse authenticas dubitamus. f. 2. benignius respondentes.]

CAP. IX.

Post Publicatas attestaciones usque ad conclusionem possunt

a Cap. 2. eod. tit. in 3. compil. b Cap. 3. eod. tit. in 3. compil. Vid. Bart. & DD. in l. cum prolatis. ff. de re iudic.

instrumenta produci, hoc primo. Consuetudo loci facit instrumentum authenticum. hoc secundo.

Idem Episcopo sancti Andree, & Abbati de Broch. (an. 1206.)

Cum dilectus a: [& infra.] Ad secundam quæstionem duximus respondendum, quod utraque pars potest instrumentum etiam post publicationem attestacionum usque ad definitivam sententiæ calculum exhibere, antequam sit in causa conclusum. Super tertio vero articulo respondemus, quod si consuetudo illius patriæ obtineat approbata, ut instrumentis illius Regis fides adhibeatur, vos ea secure poteritis admittere: præsertim cum supradictus Rex tantæ fuerit honestatis, quod ipsius instrumenta maximæ auctoritatis sint in partibus b Scotianis.

CAP. X.

Falsitas instrumenti, vel quod deest instrumento, probari potest per testes.

Idem Petro civi Viterbiensi. (an. 1206.)

Cum Joannes c Heremita a te centum, & triginta libras Senen. ex causa mutui coram Donadeo, & Joan. Iudicibus Viterbiens. petiisset, & tu ex adversa proponeres, quod cum idem in centum, & octoginta libris tibi pro pretio domus, quam eidem vendideras, teneretur, centum triginta libras ex illis non immerito debebat compensare. Tandem cum super hoc, & quibusdam aliis articulis inter vos fuisset aliquandiu litigatum, Iudices attestacionibus publicatis te sententialiter condemnaverunt, ut eidem prædictæ domus possessionem vacuam d traderes, & a creditoribus liberatam: [& infra.] Cum igitur ab hac sententia ad nostram audientiam duxeris appellandum, & nos tam tibi, quam prædicto Joanni T. Subdiaconum, & Capellanum nostrum dederimus auditorem, ex parte tua fuit propositum, supradictæ domus venditionem non puram, sed conditionalem potius extitisse, ac nullatenus te teneri ad traditionem ipsius, quatuor nihilominus testibus ad hoc probandum inductis, quod etsi novum esset capitulum, pendebat tamen ex veteri, qui jurati deposuerunt, se interfuisse contractui inter te, & prædictum Joannem super eadem domo celebrato, pro qua centum octoginta librarum pretium tibi fuerat constitutum, tali videlicet adjecta conditione, ut tu domum ipsam inhabitares libere in vita tua, & post obitum tuum M. & R. natis tuis, ejusdem Joannis nepotibus, remaneret: cujus conditionis intuitu domum ipsam eidem Joanni pro minori pretio vendidisti, cum a G. morandi pro ipsa ducentas libras potuisses habere: anni vero, mensis, & diei, quo venditio facta fuit, iidem testes se dixerunt minime recordari. Dicitur vero Joannes venditionem non conditionalem, sed puram proposuisse extitisse, ad hoc probandum publicum exhibens instrumentum: [& infra. 1] Tabellionem quoque, qui confecerat instrumentum, & unum ex testibus in instrumento subscriptis ad id probandum induxit: [& infra. 2] Porro cum dubitatio fuisset exorta, utrius deberet probatio prævalere, pro tua fuit parte propositum: quia etsi eandem vim obtineant instrumentorum fides, & depositiones testium, in litibus exercendis, non tamen quodlibet instrumentum tanti debet esse momenti, ut trium vel plurium idoneorum testium depositionibus præferatur: [& infra. 3] Ad hoc autem idem Joan. ex adverso respondit, quod cum intentionem suam per jam dictum fundaverit instrumentum, ac tu in modum exceptionis venditionem ipsam non pure, sed conditionaliter celebratam esse proponas,

nec

a Cap. 4. eod. tit. in 3. compil. b Scotianis. c C. 1. eod. tit. in 4. comp. d Quando dicatur vacua possessio, Vide per Ang. & Legistas in l. in conventionalibus. §. si quis vacuam. ff. de verb. oblig. gloss. in §. quod autem. Instit. de usucap.

a, nec per testes ad hoc a te inductos de certo fuerit tempore facta fides, & ideo non appareat, quod super illa venditione dependat, quam constat per dictum instrumentum determinato tempore fuisse contractam, huiusmodi probatio videbatur inefficax ad intentionem contrariam elidendam. Verum responsionem istam esse proponere invalidam: quoniam cum utraque pars a nobis interrogata, fuisset in iure confessæ, quod unica tantum venditio super domo contracta fuerit, & ex depositionibus testium liqueat venditionem conditionalem fuisse: ex utriusque confessione colligitur, ejusdem domus venditionem conditionalem extitisse, non puram, non obstante quod ipsa interrogatio facta fuerit, postquam a partibus extitit in causa conclusum, cum Iudex (qui usque ad prolationem sententiæ debet universa rimari) possit interrogare de facto, quotiens dubitationis aliquid b occurrit: [& infra. 4] De consilio fratrum nostrorum pronuntiavimus, venditionem prædictæ domus fuisse conditionaliter celebratam, & te ob hoc c nullatenus obligatum ad traditionem ipsius: super hoc memorato Joanni silentium imponentes. Sententiam vero Iudicum prædictorum, qui alias iuste pronuntiassent noscuntur (cum huiusmodi exceptio coram ipsis nec probata fuerit, nec objecta) quoad dictum capitulum infirmamus, eam quoad alios articulos auctoritate d Apostolica confirmantes.

[1 In quo profitebaris, te propria voluntate vendidisse, ac tradidisse domum ipsam eidem Jo. Heremita, & postea CLXXX. librarum pretium recepisse.]

[2 Sed licet tabellio venditionem puram extitisse firmavit, prout in serie instrumenti continetur, utrum tamen sub conditione, vel pure fuerit contractus initus, dixit se minime recordari.]

[3 Satis est etenim, si propter tabellionis auctoritatem, qui suum officium fideliter adimplere præsumitur, cum ad hoc ex juramento teneatur, tanta fides adhibeatur instrumento confecto, quanta foret duobus idoneis testibus adhibenda: sed cum per quatuor testes omni exceptione majores fuerit manifeste probatum, supradictam venditionem fuisse conditionaliter celebratam, eorum depositiones asserunt instrumento merito præferendas.]

[4 His igitur, & aliis tam coram nobis, quam coram prædicto Capellano propositis, & plenius intellectis.]

CAP. XI.

Defectus literæ non vitiat rescriptum.

Honorius III. (an. 1222.)

EX parte e charissimæ in Christo filie B. quondam Anglorum f Regine fuit propositum: [& infra.] Quia rescriptum Apostolicum pro eo quod in hac dictione, spoliarunt, hæc figura O. deerat, asseritur vitiosum: mandamus, quatenus hoc non obstante in negotio ipso ratione prævia procedas.

CAP. XII.

Licite appellatur a Iudice, qui parti hoc petenti non facit edi communia instrumenta.

Gregorius IX. Priori sancti Bartholomei, & Decano de Arcubus London. (an. 1232.)

Perpetuus Vicarius Ecclesiæ de Recham. nobis exposuit, quod cum Prior, & Conventus de Ledis eum super decimis coram Iudicibus auctoritate Apostol. convenissent, & dictus G. super similibus coram ipsis reconvenisset eosdem, quia dicti Iudices copiam quorundam instru-

a Infero quod per confessionem rei, ubi debitum est liquidum, admittitur recompensatio. concor. l. Julianus. §. offerri. ff. de est. empr. b vide l. ubicunque. de interr. ad. l. 1. & 2. eod. tit. c Hæc duo verba, ob hoc, desunt in vetustioribus. d hæc verba, auctoritate Apostolica, desunt etiam. e vid. Rom. conf. 348. Bald. in l. imperator. ff. de stat. hom. & Jas. in l. si quis mihi bona. de acq. heredit. l. Anglicorum. g Lugdun.

mentorum communium, quæ habebat pars altera, & per quæ intendebat intentionem suam super principali fundare, fieri non faciebant eidem hoc cum instantia postulanti, nostram audientiam appellavit. Ideoque mandamus, quatenus si est ita, revocato in statum debitum. &c.

CAP. XIII.

Scripturæ contrariæ ab eodem productæ, fidem non faciunt. Idem. (an. 1230.)

Imputari ei a potest, qui contrarias inter se scripturas in iudicio protulit, fidem sibi adinvicem derogantes, cum in ipsius fuerit potestate, quam voluerat, non proferre.

CAP. XIV.

Si in instrumento debiti exprimitur causa, condemnatur debitor, nisi probet indebitum: si non exprimitur, necesse est, ut creditor probet id fore debitum.

Idem.

SI cautio, quam a te indebite proponis expositam, indeterminate loquatur, adversarius tuus tenetur ostendere debitum, quod continetur in ea. Sed si causam, propter quam huiusmodi scriptura procefferit, expriseris in eadem, confessioni tuæ statur: nisi probaveris te id indebite promississe.

CAP. XV.

Auctoritate Ordinarii potest Notarius tabellionis mortui notas in publicam formam redigere.

Idem I. tabellioni.

Cum P. tabellio morte b præventus, quædam non per fecerit instrumenta, quæ in notam redacta fuerant ab eodem: ad petitionem eorum, ad quos pertinent, auctoritate ordinarii Iudicis poteris ea fideliter in publicam formam redigere, habitura per hoc perpetuam firmitatem.

CAP. XVI.

Instrumentum exemplatum per tabellionem auctoritate Ordinarii, eandem vim habet cum originali.

Idem.

SI instrumenta propter vetustatem, vel propter aliam iustam causam exemplari petantur: coram ordinario Iudice, vel delegato ab eo specialiter præsententur: qui si ea diligenter inspecta in nulla sui parte vitia repererit, per publicam personam illa præcipiat exemplari, eandem auctoritatem per hoc cum originalibus habitura.

TITULUS XXIII.

DE PRESUMPTIONIBUS.

CAP. I.

Sicut manifeste nocens est pœna obnoxius, ita & occultus, licet postea dicat se joco fecisse.

Salomon in Parabolis. c

Sicut noxius est, qui mittit lanceas, & sagittas in mortem: ita vir, qui fraudulenter nocet amico suo, & cum fuerit deprehensus, dicit, ludens feci.

CAP. II.

Ex violenta presumptione fertur definitiva, & est casus notabilis.

Idem. d

Afferte mihi gladium. Cumque attulissent, ait: dividite infantem vivum, & date dimidiam partem uni, &

a Vide Anton. de Butr. in c. in nostra, sup. de testibus, & c. ex senore. sup. de rescript. Bart. & Salic. in l. scripturæ. C. de fide instrum. Bald. in l. imperator. 1. ff. de stat. hom. b Vide Matth. de afflicto. super const. Neapol. in c. Bajulas omnes no. 13. & seq. Bal. conf. 62. l. 5. Alex. conf. 136. & 151. l. 1. c Cap. 26. & c. 1. eod. tit. in 1. compil. d in iudicio duarum mulierum, l. 3. Reg. c. 3. & cap. 2. eod. tit. in 1. compil.